

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ЖАНЫНДАҒЫ
ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ**

**САПТЫҚ ДАЙЫНДЫҚ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Қосшы қ. – 2024 ж.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ
ЖАНЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ**

**Саптық дайындық бойынша
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Қосшы қ. – 2024 ж.

УДК 355/359
ББК 68

Пікір жазғандар:

Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігі Ұлттық Қорғаныс университеті Ұлттық ұлан факультеті бастығының оқу және ғылыми жұмыс бойынша орынбасары, философия (PhD) докторы, доцент, полковник Жампеисов Г. Н.

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы Кәсіби оқыту институты Қызметтік даярлау кафедрасының оқытушысы, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент Түсіпбеков Е. Т.

Құрастырушы:

С. А. Жакжанов - Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының Кәсіптік оқыту институтының қызметтік даярлау кафедрасының доценті.

Б. А. Тайжанов - Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының Кәсіптік оқыту институтының қызметтік даярлау кафедрасының аға оқытушысы.

Бұл жұмыста саптық жарғының негізгі ережелері мен саптық дайындықты оқытудың әдістемелік тәсілдері біріктірілген. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының алғашқы кәсіптік даярлығының тыңдаушылары үшін оқу жоспарында көзделген жалпы салалық құзыреттілік шеңберінде саптық оқыту негіздерін меңгеру үшін қажетті практикалық және теориялық білімнің, іскерліктер мен дағдылардың базалық деңгейін қалыптастыратын жаттығулар жиынтығы ұсынылған.

Ұсынымдарды тыңдаушылар да, құқық қорғау органдарының қызметкерлері де қолдана алады.

УДК 355/359
ББК 68

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының оқу-әдістемелік кеңесінің шешімімен жариялауға ұсынылды

ISBN 978-601-82186-0-6

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	4
1.Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің саптық жарғысы.....	5
1.1. Жалпы ережелер	5
2. Жеке саптық тәсілдер.....	8
2.1. Саптық қалып	8
2.2. Орнында бұрылулар.....	10
2.3. Қозғалыс.....	13
2.4. Қозғалыста бұрылулар.....	17
2.5. Әскери сәлемдесуді орнында және қозғалыста орындау.....	20
2.6. Басшыға келу және одан кету.....	21
2.7. Саптан шығу және сапқа қайта тұру.....	23
ҚОРЫТЫНДЫ.....	25
ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	26

КІРІСПЕ

Осы оқу-әдістемелік ұсынымдар Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің саптық жарғысы, В.В. Апакидзенің редакциясымен әзірленген «Саптық дайындық» оқу құралы негізінде жасалған [1]. Қарусыз жеке саптық дайындық тәсілдерін зерделеуге және пысықтауға, сондай-ақ саптық дағдыларды жетілдіруге бағытталған сабақтар өткізуге арналған.

Ұсынымдардың негізгі мақсаты - тыңдаушыларда тұрақты дағдыларды қалыптастыруға ықпал ете отырып, саптық даярлық бойынша сабақтарды сапалы ұйымдастыруды және тиімді өткізуді қамтамасыз ету.

Саптық дайындық оқу пәні ретінде кәсіптік - қолданбалы саптық және жауынгерлік дайындықты қамтамасыз етеді, қозғалыс белсенділігін арттырудың маңызды құралы, денсаулықты нығайтудың, жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастырудың, тыңдаушылардың физикалық және психофизиологиялық жағдайын оңтайландырудың факторы болып табылады. Құқық қорғау органдары қызметкерлерінің кәсіби саптық және дене шынықтыру даярлығының маңызды бөлімдерінің бірі болып табылады, ол жедел-саптық міндеттерді сенімді орындау үшін қажетті дағдыларды қалыптастыруға, дамытуға және жетілдіруге бағытталған.

1.Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің саптық жарғысы.

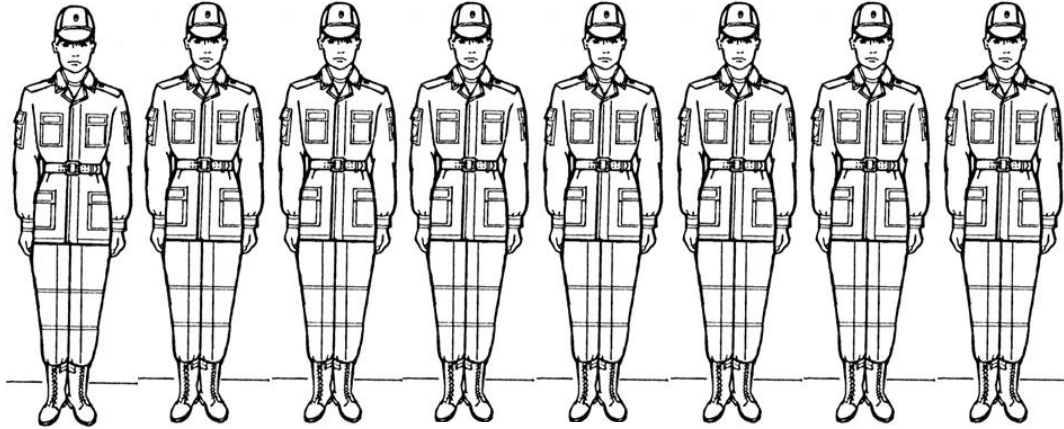
1.1. Жалпы ережелер.

Саптық дайындықты оқыту процесі құрылыстың негізгі элементтерін, соның ішінде оларды Жарғыға сәйкес анықтауды, әр элементті тағайындауды және жүйені басқару үшін қолданылатын негізгі командаларды зерттеуден басталуы керек.

Оң қаптал

Артқы жағы

Сол қаптал

Бір саптағы қатар сурет 1.

Сап - әскери қызметшілердің, бөлімшелер мен бөлімдердің жаяу тәртіпте және машиналарда олардың бірлесіп іс-қимыл жасауы үшін Жарғымен белгіленген орналасуы (сурет 1) .

Қатар - әскери қызметшілердің бір сызық бойына бірі екіншісінің қасына белгіленген аралықтарда орналасатын сабы.

Оқытушы қапталды, саптың алдыңғы бөлігін, артқы бөлігін, саптың аралығын және ені мен қашықтығын көрсетіп, түсіндіреді.

Қаптал - саптың оң (сол) жақ шеті. Бұрылған кезде сап қапталдарының атаулары өзгермейді.

Маңдайшеп - саптың әскери қызметшілер тіке қарап тұрған жағы (машиналардың - алдыңғы бөлігі).

Саптың тыл жағы - маңдайшепке қарама-қарсы жағы.

Аралық - маңдайшеп бойынша әскери қызметшілер (машиналар), бөлімшелер мен бөлімдер арасындағы қашықтық.

Оқытушы сапты жинақтау кезінде, қапталда тұрған тыңдаушылардың шынтақтары арасындағы аралық алақанның еніндей болу керектігін түсіндіруі тиіс.

Арақашықтық - әскери қызметшілер (машиналар), бөлімшелер мен бөлімдер арасындағы түпкі жаққа қарай қашықтық.

Саптың ені - қапталдар арасындағы қашықтық.

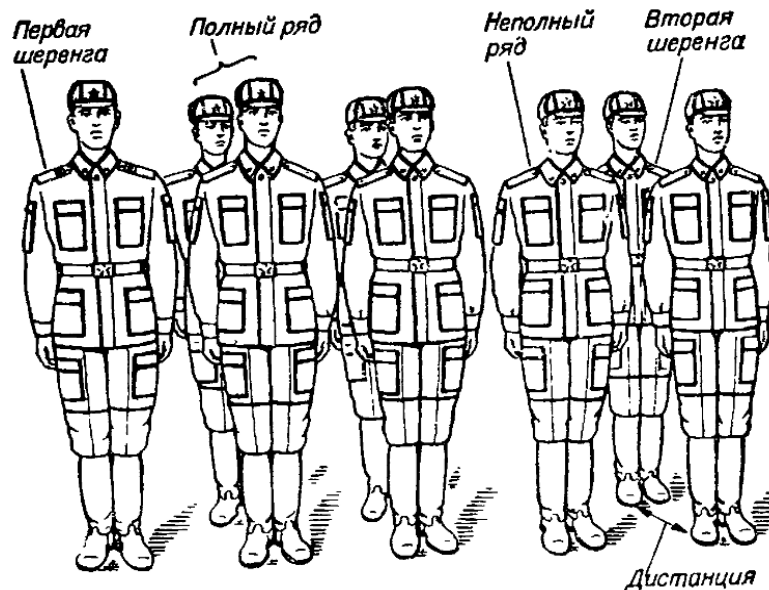
Екі қатарлы сап - бір қатардағы әскери қызметшілер бір адым арақашықтықта (қолын созып, алдында тұрған әскери қызметшінің иығына алақанын салып) басқа қатардағы әскери қызметшілердің ту сыртына қарай орналастырылған сап. Қатарлар бірінші және екінші деп аталады. Сап бұрылған кезде қатардың атауы өзгермейді.

Қатарлар арасындағы арақашықтықты тексеру үшін оқытушы екінші қатардағы тыңдаушыларға оң қолын алға созып, алақанын тұрған адамның иығына коюды ұсынады.

Қатар - екі қатарлы сапта біреуі екіншісінің ту сыртында тұрған екі тыңдаушы. Егер бірінші қатардағы тыңдаушының ту сыртында екінші қатардағы тыңдаушы тұрмаса, онда ондай қатар толық емес деп аталады; соңғы қатар үнемі толық болуы тиіс.

Екі қатарлы сап артқа бұрылған кезде толық емес қатардағы тыңдаушы алдында тұрған қатарға ауысады.

Төрт және одан аз тыңдаушылар үнемі бір қатарға сапқа тұрғызылады.

Екі саптағы қатар сурет 2.

Бір қатарлы (қатар) және екі қатарлы сап жинақталған немесе жазылған болуы мүмкін.

Жинақталған сапта тыңдаушылар қатарларда маңдайшеп бойынша бір-бірінен шынтақтары арасында алақанның еніне тең аралықтарда орналасады.

Жазылған саптағы тыңдаушылар қатарларда маңдайшеп бойынша бір-бірінен бір адымда немесе оқытушы көрсеткен аралықтарда орналасады.

Лек - тыңдаушылардың бір-бірінің ту сыртында, ал бөлімшелер (машиналар) - бір-бірінің артында Жарғымен немесе оқытушылермен белгіленген арақашықтықта орналасатын сабы.

Лектер бір, екі, үш, төрт және одан да көп болуы мүмкін.

Лектер бөлімшелер мен бөлімдерді өрістетілген немесе жорықтық сапқа тұрғызу үшін қолданылады.

Төрт және одан аз тыңдаушылар лекке бір-бірден тұрғызылады.

Жорықтық сап - бөлімшенің лекке сапқа тұрғызылған немесе бөлімшелер Жарғымен немесе командирмен белгіленген арақашықтықтарда бірінен кейін бірі сапқа тұрғызылатын сабы.

Жорықтық сап бөлімшелер шеру жасаған кездегі қозғалыс, салтанатты шерумен, әндетіп өту үшін, сондай-ақ басқа да қажетті жағдайларда қолданылады.

Оқытушы тыңдаушыларды бағанға тұрғыза отырып, бұл жүйе қатысушылар бір-бірінің артынан сызық бойымен, тұрған адамның алдына қаратып орналасу тәртібін білдіретінін түсіндіреді.

Лектер бір, екі, үш, төрт және одан да көп болуы мүмкін.

Лектер бөлімшелер мен бөлімдерді өрістетілген немесе жорықтық сапқа тұрғызу үшін қолданылады.

Бағыттаушы - көрсетілген бағытта бірінші жүріп келе жатқан әскери қызметші (бөлімше, машина). Бағыттаушы бойынша қалған әскери қызметшілер (бөлімшелер, машиналар) өз қозғалысын реттейді.

Тұйықтаушы - лекте соңғы келе жатқан әскери қызметші (бөлімше, машина) [2,28].

Жүйені басқаруды дауыспен, сигналдармен және жеке мысалмен берілетін, сондай-ақ техникалық байланыс құралдары арқылы берілетін командалар жүзеге асырады.

Жорықтық сап сурет 3.

Команда алдын-ала және атқарушы болып бөлінеді; командалар тек атқарушы бола алады.

Алдын ала команда тыңдаушылардың назарын күшейту және атқарушы топты нақты, қатты және ұзақ орындауға дайындау үшін беріледі, осылайша сапта тұрғандар олардан қандай әрекеттер талап етілетінін түсінеді .

Атқарушы команда кідірістен кейін қатты, үзік-үзік және анық беріледі .

2. Жеке саптық тәсілдер

2.1. Саптық қалып

Дұрыс саптық қалыпты үйрету үшін оқытушы тыңдаушыларды бір қатарға тұрғызады. Содан кейін, саптық орталықтың алдында қалыпты ұстана отырып, ол саптық позицияны қалай қабылдау керектігін көрсетеді.

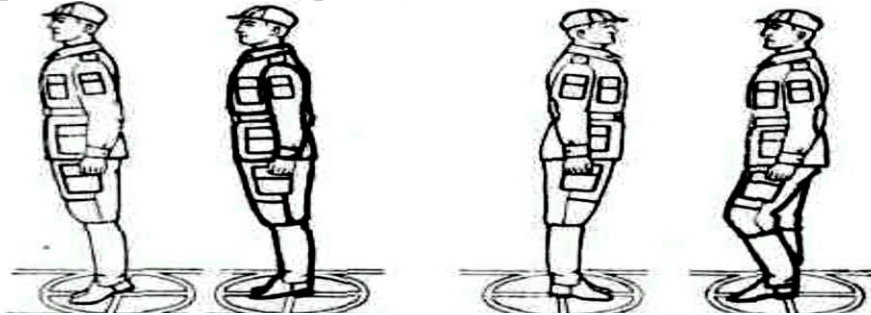
Оқытушы тыңдаушылар оны алдыңғы және бүйірден көре алатындай етіп тұруы керек.

Саптық қалыптың қандай жағдайларда қолданылатынын түсіндіреді және оны бұйрық беру мен алу кезінде, тыңдаушылардың бір-біріне жүгіну кезінде дұрыс қабылдауға ерекше назар аудара отырып көрсетеді.

Көрсетуді аяқтағаннан кейін оқытушы топты ажыратып, тыңдаушыларға саптық қалыпты қабылдауға мүмкіндік береді, ал өзі әрқайсысын тексеріп, жіберілген қателерді түзетуді қадағалайды.

Содан кейін оқытушы саптық қалыпты элементтер бойынша жаттықтыруға кіріседі.

Дене сәл алға еңкейіп кетпегенін тексеру үшін аяқ ұштарын жоғары көтеру керек (4-сурет, а), содан кейін дененің еңкеюін өзгертпей, табанды қайтадан жерге қою қажет (4-сурет, б).

Жеке элементтер арқылы саптық позицияны зерттеу:

а-корпустың дұрыс орналасуын тексеру; б-корпустың саптық тіректегі орны; в-саптық тіреу мен "еркін" позицияның арасындағы айырмашылық сурет 4.

Бұл дайындық жаттығуын үйрету «Кеудені көтер, ішті тарт, иықты түзет, денені алға қарай шығар, орында—**БІР**; бастапқы қалпына кел, орында—**ЕКІ**» деген бұйрық арқылы орындалады. Жаттығу әрбір взводтағы тыңдаушы дұрыс саптық тұрыстың дене қалпын еркін тұрыс қалпынан ажырата алғанша жалғастырылады.

Бұл қалыптардың айырмашылығын көрсету үшін айна немесе бір қатарды екінші қатардың алдына қою қажет. Бұдан кейін «**Бірінші нөмірлер—еркін тұр, екінші нөмірлер—кеудені көтер**» деген бұйрық беріледі. Содан соң,

бірінші нөмірлер **«тік тұр»** қалпын қабылдайды, ал екінші нөмірлер —**«еркін»** тұрады. Бұл жаттығуды бірнеше рет қайталау арқылы тыңдаушылар саптық қалыптың "еркін тұр" қалпының айырмашылығын айқын түсінеді (сурет 4, в).

Дайындық жаттығулары аяқталғаннан кейін, тыңдаушылар саптық қалыптың барлық элементтерін жаттықтыруға көшеді. Ол үшін **«САПҚА ТҰР»**, **«ТІК ТҰР»** немесе басқа бұйрықтар, мысалы: **«Алға екі адым–БАС»**, **«Тыңдаушы Әлімов. Алға қадам жаса, Адым – БАС»** және т.б. бұйрықтарды береді.

Саптық тұрысты бөліп-бөліп үйретуді аяқтағаннан кейін, оқытушы бұл тұрысты толық орындау бойынша жаттықтыруды бастайды. Ол үшін **«Бөлімше, бір қатарға— САПҚА ТҰР»** немесе **«Бөлімше—ТІК ТҰР»** деген бұйрық береді. Тыңдаушылар бұйрықтарды орындап, саптық қалыпты қабылдайды, ал оқытушы олардың әрекеттерін бақылап, жіберілген қателерді түзетеді.

«Еркін тұр» бұйрығы бойынша тыңдаушылар еркін тұрады, тізесін босатып, бірақ орнынан қозғалмайды, назарын жоғалтпайды және сөйлеспейді.

«РЕТТЕЛ» бұйрығы бойынша саптан шықпай және еркін тұрып, қаруын, киім-кешегін және жабдықтарын ретке келтіруге рұқсат етіледі. Қажет болған жағдайда саптан шығу үшін тікелей рұқсат алу керек.

Бұйрықтарды орындау тәртібін көрсетіп, түсіндіргеннен кейін, оқытушы оқытуға көшеді. Ол әртүрлі саптық құрамдарды жасап, **«Бөлімше—ТАРА»**, **«Бөлімше, бір қатарға—САПҚА ТҰР»**, **«ЕРКІН ТҰР»**, **«РЕТТЕЛ»** және т.б. бұйрықтарды береді.

Тыңдаушылар **«САПҚА ТҰР»** бұйрығы бойынша саптағы орнын алып, саптық қалыпты қабылдайды, ал оқытушы саптың алдынан өтіп, оның орындалуын тексереді. Оқытушы тыңдаушылардың дұрыс саптық тұрысты қабылдағанына көз жеткізгеннен кейін **«ЕРКІН ТҰР»** бұйрығын береді және оның қалай орындалғанын бақылайды.

Бұйрықтарды бірнеше рет қайталай отырып, оқытушы оларды дұрыс және нақты орындауға қол жеткізеді.

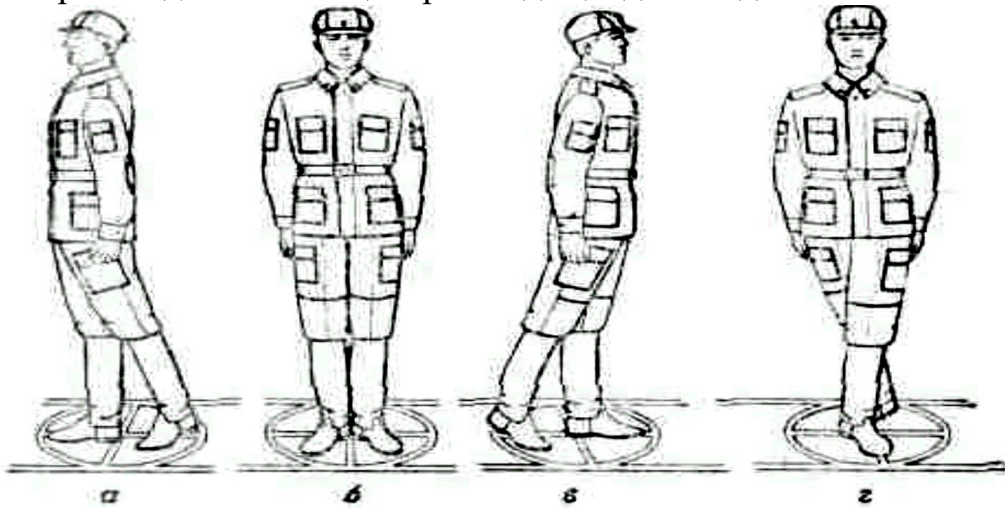
Алдағы уақытта саптық тұрысты орындау және **«ЕРКІН ТҰР»** мен **«РЕТТЕЛ»** бұйрықтары бойынша әрекеттер барлық сабақтарда жетілдіріледі.

Сабақ соңында әр тыңдаушының саптық тұрысты орындау нәтижесін бағалау қажет. Осы мақсатта оқытушы әр тыңдаушының саптық тұрысты дұрыс қабылдағанын тексеріп, бағалайды.

2.2. Орнында бұрылулар

Орнында бұрылуларды орындау барлық сабақтарда міндетті саптық әдістер болып табылады. Олар командирге жақындағанда, одан алыстағанда,

сондай-ақ жаттығу сабақтары кезінде де, құрылыстар мен қозғалыстар кезінде де қайтып оралғанда және сапқа кіріскенде қолданылады.

Аяқты қою тәртібі:

г – айнаруды орындау кезінде; в – солға бұрылу кезінде; б – бұрылғаннан кейін;
а – оңға бұрылу кезінде; сурет 5.

Оқыту барысында оқытушы тыңдаушыларды бір қатарға тұрғызып, арақашықтықты төрт қадам етіп белгілейді. Олардың алдына шығып, ол әскерлік тәртіп бойынша айнаруды көрсетеді. Әдісті бөліп түсіндіре отырып, ол айналу оңға және солға қалай жасалатынын айтады. Солға айналу кезінде сол аяғының табаны мен оң аяғының өкшесі белсенді болады, ал оңға айналу оң аяғының табаны мен сол аяғының өкшесімен орындалады. Барлық айналулар осы параметрлер бойынша екі тактта жасалады: бірінші тактта тыңдаушы айналады, дененің дұрыс күйін сақтап, салмақты алдына тұрған аяққа ауыстырып, тізені бүкпей; екінші тактта ол екінші аяғын жылжытады.

Тұрақты және эстетикалық айнаруды орындау үшін дене салмағын айналу жасалатын аяққа дұрыс бөлу керек. Бұл дененің айналу бағытына қарай күрт бұрылып, қарсы аяқтың саусақтарына белсенді тірек жасап, дененің жоғарғы бөлігін тұрақты күйде сақтау арқылы жүзеге асады.

Оқытушы баяу жылдамдықпен айнаруды орындап көрсетеді, әрекеттердің ретін түсіндіріп, алғашқы командалардан бастап, орындаушылыққа дейін аяқтайды.

Әрбір бөлікті көрсетіп болғаннан кейін, оқытушы былай деп команда береді: **«Оңға, бөлімдер бойынша, БІР-орында, ЕКІ-орында».**

Бұл команданың маңызы мынада: тыңдаушылар **«БІР»** командасында оң қолдың бағытына бұрылып, оң өкшеге және сол саусағына сүйеніп, дененің дұрыс күйін сақтап, аяқтарын тізеден бүкпей, салмақты алдыңғы аяққа ауыстыруы қажет (сурет 5, а).

Артқы аяқтың өкшесі мен алдыңғы аяқтың саусақтары бұрылыс аяқталғаннан кейін аяқтар көлденеңіне келтіріліп, аяқтың ені бойынша туралануы тиіс. Қолдардың жағдайы әскери қалыпқа сәйкес болуы керек (сурет 5, б). Егер элемент дұрыс немесе анық орындалмаса, «ТОҚТАТ» командасы беріледі.

«ЕКІ» командасы бойынша сол аяқ қысқа қозғалыспен, оны бүкпей, оң аяғына жақындастырылады.

Тыңдаушылармен оңға бұрылуды бөліп үйреткеннен кейін, оқытушы оны толық орындауға көшеді. Ол «Оңға» командасын беріп, дауыстап: «БІР, ЕКІ» деп санайды, тыңдаушыларды толық бұрылыс орындауға бағыттайды.

Әдісті тыңдаушылардың өздері дауыстап есептеп немесе барабанның ырғағымен жалғастыруға болады.

Оңға бұрылуды үйрену кезінде өте маңыздысы бұрылыс тек аяқтармен ғана емес, сондай-ақ дененің айналу бағытымен жұмыс істеп, барлық әскери қалып ережелерін сақтау қажет.

Оңға бұрылыс жаттығуларын топпен үйренгеннен кейін, оқытушы алдымен толық бұрылуды көрсетеді, содан кейін оны бөлімдерге бөледі.

«Бөлімдер бойынша Солға, БІР-орында» командасы бойынша тыңдаушылар солға бұрылыс жасайды, сол өкшеге және оң саусағына сүйеніп, дененің дұрыс күйін сақтай отырып. Бұл уақытта аяқтарды тізеден бүкпей және қолдардың қозғалысын минимизациялап бұрылыс жасалады (сурет 5, в).

«ЕКІ» командасы бойынша оң аяқ сол аяққа қысқа қозғалыспен жақындайды, өкшелері қатарлас орналасып, саусақтар аяқтың еніне бұрылуы керек.

Солға бұрылуды бөлімдер бойынша үйреткеннен кейін, толық орындауға жаттығу жүргізіледі.

Солға бұрылуды үйренгеннен кейін оқытушы топпен бірге айналу үйрете бастайды. Алдымен ол толық орындауды көрсетеді, содан кейін оны екі есеп бойынша бөледі. Оқытушы түсіндіреді, айналу солға жасалғандай орындалады, бірақ бұрылыс 180° болады (сурет 5, г).

«Бөлімдер бойынша БҰРЫЛ, БІР-орында» командасы бойынша тыңдаушылар күрт бұрылып, сол өкшеге және оң саусағына сүйеніп, аяқтарды тізеден бүкпей бұрылады. Содан кейін дене салмағы сол аяққа ауысады, ал дене аздап алға қарай еңкейеді.

«ЕКІ» командасы бойынша оң аяқ сол аяққа қысқа қозғалыспен жақындайды, өкшелер жақындап, саусақтар аяқтың еніне бұрылуы керек.

Бұрылыс әдісін бөліп үйреткеннен кейін, тыңдаушыларға толық айналу жаттығуы беріледі.

Айналу үйрету процесінде оқытушы тыңдаушының артқы аяқтарын бұрын бастамауы үшін мұқият бақылап отыруы керек. Сондай-ақ, бұрылыс

кезінде дененің тербелісінен және қолдың қозғалысынан аулақ болу керек, өйткені бұл тұрақтылық пен бұрылыс үйлесімділігін сақтауға көмектеседі.

Оңға, солға және айналууды үйрену тәжірибесі жеке, жұпта және топта толық меңгергенге дейін жүргізіледі. Егер тыңдаушы бұрылыс жасағанда қате жіберсе немесе элементтерді дұрыс орындамаса, оқытушы «ТОҚТАТ» командасын береді, қатені көрсетіп, әдісті қайталауды сұрайды. Бұл әдіс орындалу техникасын түзетуге көмектеседі және оқу материалын тиімді меңгеруге ықпал етеді.

Бұрылыс кезіндегі қателіктер орындаудың дұрыстығы мен эстетикасына әсер етеді. Осы қателіктерді түзету үшін келесі аспектілерге назар аудару қажет:

1. Денені ерте бұру: Тыңдаушылар алдын ала команданы күтіп, тек содан кейін бұрылыс жасайды;

2. Тізені бүгу: Тыңдаушылар тізелерін бүкпей, аяқтарын түзетіп сақтауға назар аударуы керек;

3. Қолдарды сермеу: Қолдар қозғалыссыз, тұрақты күйде қалуы қажет, бұрылыс кезінде оларды сермеуге болмайды;

4. Басты төмен қарату: Тыңдаушылар бастарын тік ұстауға тырысуы керек, оны алға немесе төмен қисайтуға болмайды;

5. Денені артқа қарай еңкейту: Тік дене күйін сақтау бұрылыс кезінде тұрақтылыққа көмектеседі;

6. Бұрылыс тек өкшеге сүйеніп емес, бүкіл табанға жасалмауы керек: Бұрылыс тек өкшеге сүйеніп орындалуы керек, тек табанмен емес;

7. Толық бұрылыс жасамау: 180 градусқа толық бұрылыс жасау қажет, әсіресе оңға немесе солға бұрылыс кезінде;

8. Аяқты қысқа жолмен қосудың болмауы және дененің тербелуі: Бұрылыс кезінде аяқты қысқа жолмен қойып, дененің тербелісін болдырмауға назар аудару қажет.

Детальді түсіндірулер, көрсетулер мен қайталаулар қателерді түзетуге және бұрылыс техникаларын тиімді меңгеруге көмектеседі. Оқыту кезінде оқытушы өзі де үлгі көрсетіп, дұрыс орындалады [2,28].

2.3. Қозғалыс

Саптық қадам әскери тәртіптегі ең күрделі және талап етілетін элементтердің бірі болып саналады. Бұл әдіс әскери тәртіп пен тәртіпті атап қана қоймайды, сонымен қатар қозғалыстарды үйлестіруді, күшті, төзімділікті және дәлдікті дамытады. Саптық қадамды оқыту тыңдаушылардан келесі қасиеттерді талап етеді:

1. Тұрақтылық - тыңдаушылар ішкі шоғырлануды сақтап, нұсқауларға мұқият болулары тиіс;

2. Дайындық - бұл физикалық форма мен менталды дайындықты қамтиды. Тыңдаушылар жақсы физикалық жағдайда болуы керек, жүктемелерге төзе алатын және қатаң бұйрықтарды орындауға дайын болулары тиіс;

3. Айқындық - саптық қадамды орындау қозғалыстардың айқындығын, біркелкілігін және дәлдігін талап етеді;

4. Қозғалыстың үйлесімділігі - тыңдаушылардың қолдары мен аяқтары үйлесімді және синхронды қозғалу керек, осылайша құрылымның біртұтас және үйлесімді көрінісін жасайды;

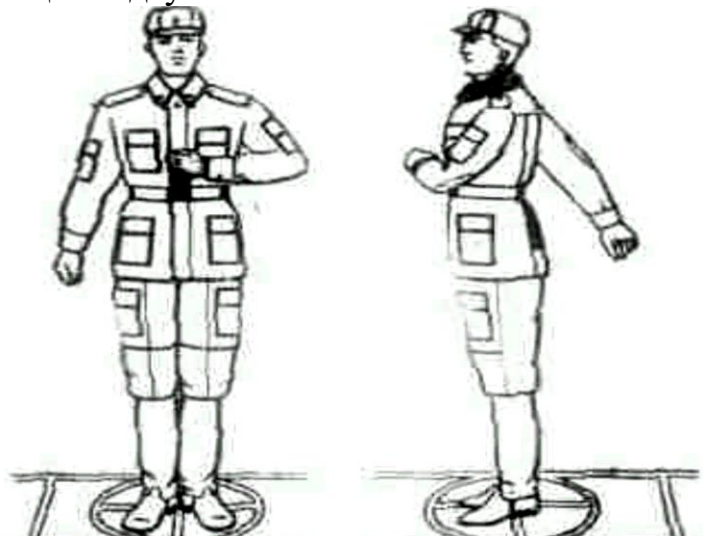
5. Көркемдік - тыңдаушылар орындау барысында көркемдік таныта білуі керек, бұл саптық қадамға эстетикалық көрініс береді.

Саптық қадамды үйрету әскери тәртіптің осы күрделі элементін орындауда жоғары шеберлік деңгейіне жету үшін мұқият дайындықты, қадамдық тәсілді және тұрақты тәжірибені қажет етеді.

Саптық қадам бөлімшелерді салтанатты шерумен өту кезінде, әскери сәлемдесуді қозғалыста орындау кезінде, әскери қызметшінің басшыға жақындау және одан кету кезінде, істен шығу және сапқа оралу кезінде, сондай-ақ саптық даярлық бойынша сабақтарда қолданылады.

Саптық қадам техникасын игерудің ұсынылатын реттілігі:

- Қолмен қозғалыс жаттығулары;
- Орнында қадамды көрсету жаттығулары;
- Төрт қадам бойынша саптық қадаммен қозғалу жаттығулары;
- Екі қадам бойынша саптық қадаммен қозғалу жаттығулары;
- Баяу қарқынмен (минутына 50—60 қадам) саптық қадаммен қозғалу жаттығулары;
- Құрылымдық алаңда Жарғы бойынша қарқынмен (минутына 95-105 қадам) саптық қадаммен қозғалу жаттығулары;
- Құрылымсыз алаңда жалпы жаттығу;
- Сынақтарды қабылдау.

Саптық қадамды орындау кезінде қолдың сурет 6.

Оқытушы саптық қадамды үйретуді топпен бастап, алғашқы кезеңді толық көрсетумен және түсіндіріп көрсету арқылы жүзеге асырады. Ол саптық қадамды дұрыс орындауды көрнекі түрде көрсетіп, негізгі элементтерге назар аударады, мысалы, қадамның ұзындығы мен қол қозғалысы. Содан соң оқытушы қозғалыстың әрбір аспектісін түсіндіреді, ақпаратты визуалды құралдар немесе диаграммалар арқылы көрсетеді.

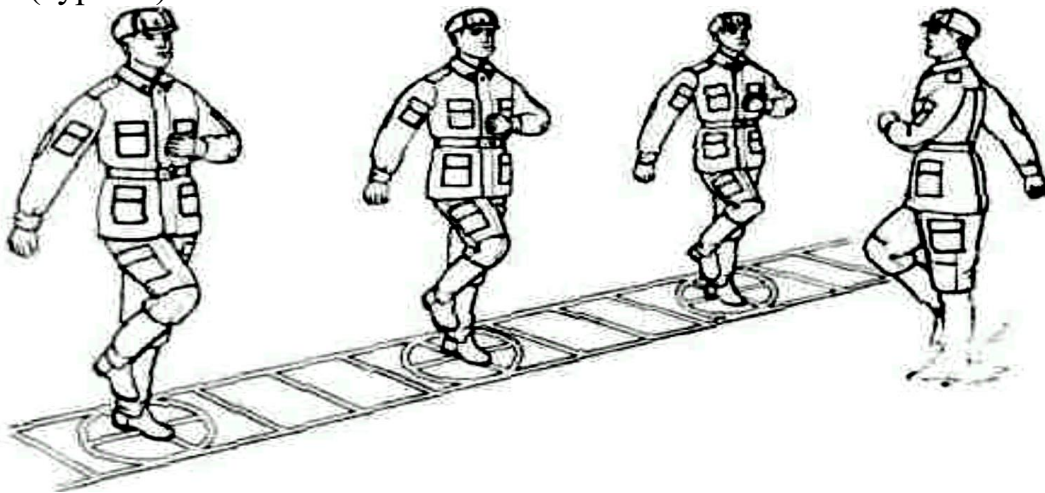
Саптық қадамды үйрету бөліктер бойынша жүргізілуі керек, дайындық жаттығулары қолданылуы тиіс. Саптық қадамды жалпы көрсеткеннен кейін, оқытушы қолмен қозғалу жаттығуын бөлек көрсетеді (сурет 6), содан соң команда береді: **«Қолмен қозғалыс, - БІР, - ЕКІ»**.

«БІР» дегенде тыңдаушылар оң қолды шынтақтан бүгіп, қолды денеге жақын қозғап, алақаны белбеуінің тасығышынан жоғары болатындай етіп орналастырады және денеден алақан ұзындығына қашықтықта болады; сол қолды еркін артқа қарай шығарып, иық буынында кернеусіз, 25–30 градусқа (15–20 см жамбас ортасынан) бұрады. Қол саусақтары жартылай бүгілген, бас тік, алға қарау керек.

«ЕКІ» дегенде тыңдаушылар сол қолды алға, оң қолды иықтан бастап артқа, еркін, иық буынындағы кернеусіз қозғалтуы керек. Әр есептен кейін оқытушы тыңдаушылардың қолдарының күйін ұстап, қателіктерін түзетеді.

Қолды жаттықтыру жаттығулары дайындалғаннан кейін, тыңдаушылар өздерінің немесе барабанның есептерімен жаттығуды бастайды.

Бұл жаттығуды қиындату үшін оған кейін қадамды орындауды көрсету қосылады (сурет 7).

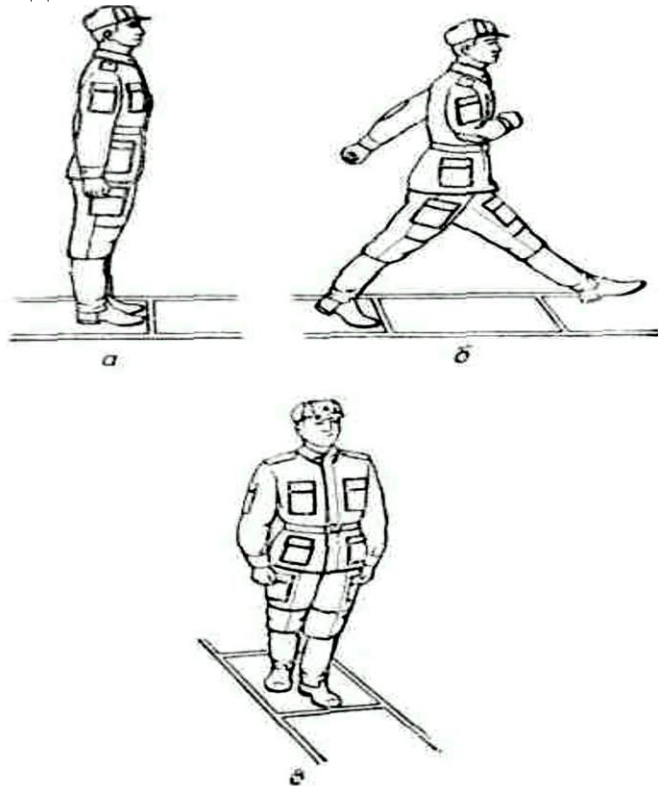

Орнында қадам жасай отырып, қолды үйлестіруді игеру сурет 7.

Төрт қадам бойынша жаттығуды көрсетуден кейін оқытушы топты төрт қадамға алып барып, оны оңға бұрады да, команда береді: **«Саптық қадаммен, төрт қадам бойынша, адым - БАС»**: **«БІР, екі, үш, төрт: БІР, екі, үш, төрт»** және

осылайша жалғастырады. Бұл кезде «Бір» есептерінің қатты айтылуына ерекше назар аударылады.

«**АДЫМ**» алдын ала командасымен тыңдаушылар денені біршама алға жылжытады, дене салмағын негізінен оң аяққа түсіріп, тұрақты қалыпты сақтайды (сурет 8, а). Тыңдаушы «**БАС**» командасымен және «**Бір**» есепте олар сол аяқтан қозғала бастайды, қадамды толық жасап, аяғын 10-15 см биіктікте көтеріп, толық табанымен қояды. Аяқ ұшы еркін алға шығады, бірақ созылмайды (сурет 8, б), және бір уақытта оң аяқ жерден көтеріледі, сол аяқтың өкшесіне қарай жарты қадам алға жылжиды (сурет 8, в). Бір уақытта сол аяқта тұрған тыңдаушылар оң қолды алға, сол қолды артқа дейін қозғап, бірінші дайындық жаттығуындағыдай тұрады. «**Екі, үш, төрт**» деген есептерде сол қалыпта тұрып, келесі «**Бір**» деген есепте бұл қадам оң аяқпен қайталанады, солайша қозғалу жалғасады.

Саптық қадам:

а – қозғалыстың бастауы; б – бірінші қадам; в – бірінші қадамның соңы. сурет 8.

Төрт қадам бойынша дайындық жаттығуларын өткеннен кейін тыңдаушылар бұл қозғалысты екі қадаммен қайталайды. Ол команда береді: «**Саптық қадаммен, екі адым - БАС**», сосын есеп басталады: «**Бір, екі: Бір, екі**» және тағы да солай жалғаса береді. «**Бір**» дегенде тыңдаушылар алға қадам жасап, «**Екі**» дегенде үзіліс жасайды. Қателіктер болған жағдайда төрт қадамды қайталау қажет.

Содан кейін тыңдаушылар 50—60 қадамды минутына бастапқы қарқында үйретуді бастайды, кейін жылдамдықты 95—105 қадамға дейін арттырады.

Қателерді түзету үшін төрт немесе екі қадаммен қозғалысқа қайта оралу ұсынылады, бірақ толық жылдамдықпен емес. Бұл жаттығу кезінде оқытушы тек қана 95—105 қадаммен қадамдау жылдамдығын сақтауы керек.

Оқытушы, құрылымның ортасында тұрып, команда береді. Жалпы қателіктер анықталған жағдайда, ол топты тоқтатып, оны өзіне қарай бұрып, дұрыс орындауды көрсетіп, жаттығуды жалғастырады.

Саптық қадамды үйрету барысында тыңдаушылардың қозғалысы кезінде олардың бір жаққа тербелмеуі қамтамасыз етілуі керек. Мұндай тербелістер аяқтың дұрыс қойылмауынан болады: аяқтарды қозғалыс бағытына ішкі жағымен қоймай, бүйіріне қойса, бұл дененің ауырлық ортасының оңға-солға өзгеруіне әкеледі.

Егер тыңдаушылар саптық қадамды орындау кезінде секіру белгілерін көрсетсе, бұл қателік деп көрсетіліп, дене салмағын біркелкі ауыстыруды сұрау керек, әрі шабуылдардың болмауы керек. Бір аяқтың екінші аяқтан алға шығуын болдырмау керек. Осы қателіктер түзетілгеннен кейін, топтың құрылымында саптық қадамды жаттықтыруға көшуге болады.

Саптық қадамды үйретуді аяқтағаннан кейін оқытушы әрбір тыңдаушыға сынақ өткізеді.

Топ командирлерінің рөлін тағайындау тыңдаушылардың командалық дауысы мен әдістемелік дағдылардың қалыптасуына ықпал етеді.

2.4. Қозғалыста бұрылулар

Қозғалыстағы бұрылыстарды топпен үйрену оларды көрсетумен басталады. Нұсқаушы қозғалыста оңға бұрылуды толықтай көрсеткеннен кейін, осы тәсілді үйрету үш есепке бөлінеді. Нұсқаушы бұйрық береді: «Қозғалыста оңға бұрылу, бөліктер бойынша, БІР —орында, ЕКІ—орында, «ҮШ—орында». «БІР —орында» дегенде сол аяқпен алға қарай саптық қадам жасалады, қолдар қадамның ырғағына сай сермеледі. Сонымен бірге оң аяқтың ұшы сол аяқтың өкшесіне қойылып, дене салмағы сол аяққа беріледі. «ЕКІ—орында» дегенде сол аяқтың ұшында оңға қарай шалт бұрылыс жасалып, оң аяқ алға шығарылып, қолдар сермеледі. Кейін оң аяқ жерге қойылады, ал қолдар төмен түсіріледі. «ҮШ—орында» дегенде сол аяқ алға адымдайды. Келесі цикл «БІР —орында», «ЕКІ—орында», «ҮШ—орында» деп жалғасады.

Жаттығу үшін нұсқаушы взводты екі қатарға орналастырады, тыңдаушыларды бір-бірінен сегіз қадам қашықтықта, ал әрқайсысының арасы төрт қадам болатындай етіп орналастырады. Әрбір тыңдаушы саптық төртбұрыштың ішкі сызығында тұрады. Жаттығу төрт есеп бойынша орындалады. **«Қозғалыста оңға бұрылу төрт есеп бойынша, адым—БАС»**

командасы берілгеннен кейін, «бір, екі, ҮШ, төрт» деп есептеледі. «Бір, екі» дегенде төртбұрыш сызығы бойымен екі қадам алға жасалады. «ҮШ» дегенде сол аяқпен қадам жасалып, оның ұшында оңға бұрылыс орындалады, оң аяқ алға қойылады. «Төрт» дегенде оң аяқ жерге түседі. Бұл жаттығу **«ТОҚТА»** командасы берілгенге дейін қайталанады. Тыңдаушылар төрт қадамнан тұратын төртбұрыш ішінде қозғалады. Алдымен қадамның қарқыны минутына 60 қадамды құрайды, кейін бұл қарқын барабанның сүйемелдеуімен минутына 95-105 қадамға дейін артады.

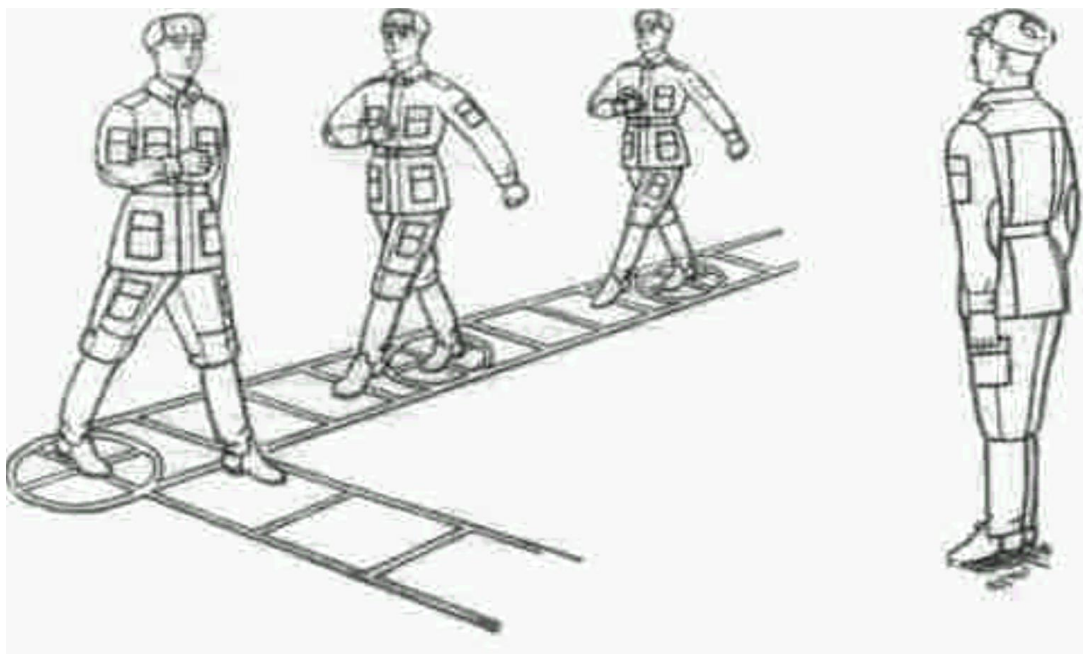
Солға бұрылуды үйретер алдында нұсқаушы оның оңға бұрылуға ұқсас екенін, бірақ оның төрт қадамнан кейін орындалатынын көрсетеді. Солға бұрылу командасы сол аяқ жерге түскен сәтте беріледі.

Жаттығу үшін нұсқаушы топты бір қадам артқа жылжытып, саптық алаңның сыртқы сызығына орналастырады.

Солға бұрылу **«Қозғалыста солға бұрылу төрт есеп бойынша, адым—БАС»** командасы бойынша орындалады.

«Бір, екі, үш» дегенде үш қадам алға жасалады, ал «ТӨРТ» дегенде оң аяқпен қадам жасалып, оның ұшында солға бұрылыс жасалады, сол аяқ алға қойылады. Келесі «Бір» дегенде оң аяқ жерге қойылады, қозғалыс жалғасады.

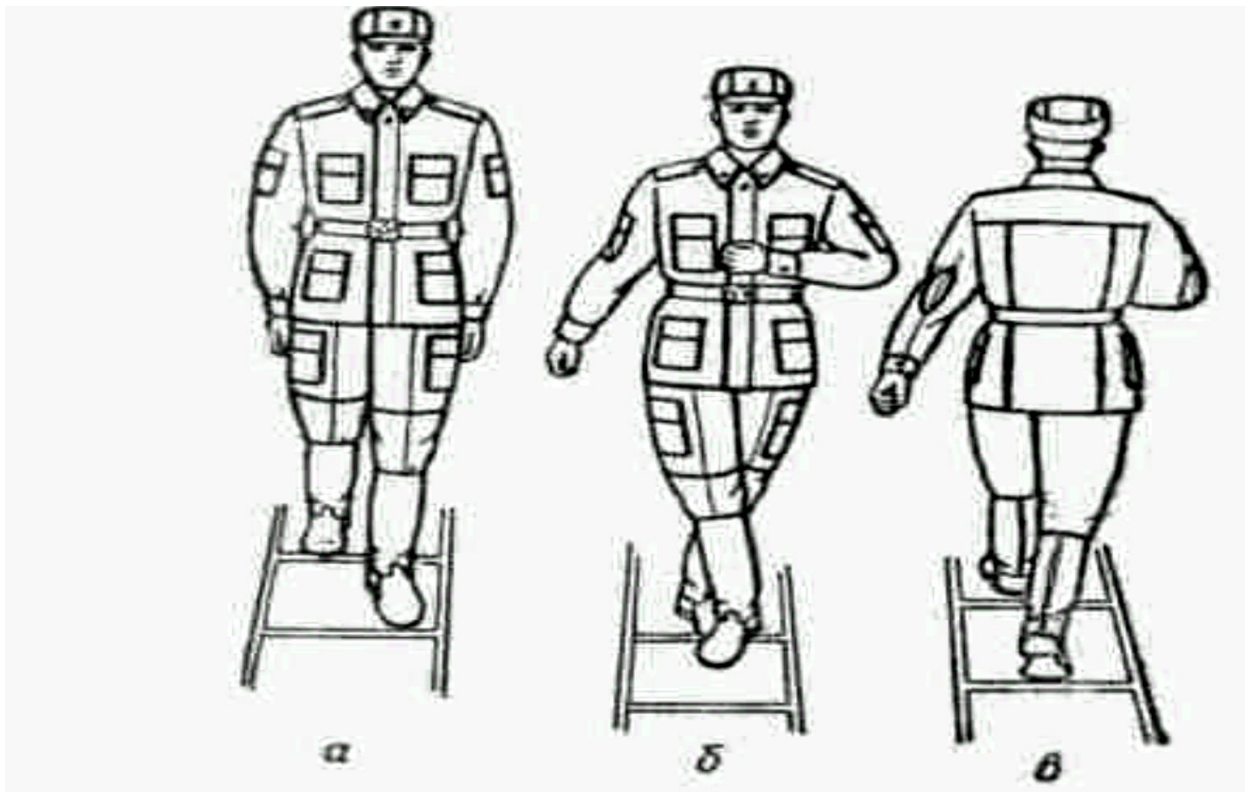
Бұрылу техникасын жақсы меңгеру үшін оңға да, солға да жалпы тәртіпте жаттығулар жасау ұсынылады. Сабактарды шартты квадраттар ішінде немесе саптық алаңның сыртқы сызықтары бойымен жүргізуге болады, бұл ретте тыңдаушылар арасында төрт қадамға тең қашықтықты қамтамасыз етеді (сурет.9).

Жаттығу элементі: қозғалыста солға сурет 9.

Кері бұрылуды үйретпес бұрын нұсқаушы оның оңға және солға бұрылудан айырмашылығын атап көрсетеді. Бұл жағдайда бұрылыс екі аяқтың ұшында орындалады, ал бұрылудан кейін қозғалыс сол аяқпен басталады. Бұрылудан кейін өкшеге түсуге болмайды. Нұсқаушы түсіндіреді, орындау командасы «БАС» дегенде оң аяқ жерге түскен сәтте беріледі, бұрылыс үш есеп бойынша орындалады.

Кері бұрылуды үйрету төрт есеп бойынша бөліктерге бөлініп орындалады. «Қозғалыста кері бұрылу, бөліктер бойынша: БІР-орында, ЕКІ-орында, ҮШ-орында, ТӨРТ-орында» деген команда беріледі. «БІР-орында» дегенде тыңдаушылар сол аяқпен қадам жасап, дене салмағын сол аяққа аударады. «ЕКІ-орында» дегенде оң аяқ сәл солға қарай қойылып, екі аяқтың ұшында сол жаққа шалт бұрылыс орындалады. «ҮШ-орында» дегенде сол аяқпен қадам жасалады, ал «ТӨРТ-орында» дегенде оң аяқ қойылады. (сурет.10).

Қозғалыста айналмалы бұрылысты орындау:
в-бұрылыс аяқталғаннан кейін дене мен аяқтың орналасуы; б-алға және
сәл солға бағытталған жарты қадамды орындау; алға және солға;
а-алға қадам жасау. сурет 10.

Бұл жаттығу кері тәртіпте орындалады: алдымен нұсқаушының командасымен қадамдарды санап, кейін тыңдаушылардың өз бетімен немесе барабанның сүйемелдеуімен орындалады.

Кері бұрылу кезінде ерекше көңіл қозғалыстың шалттығына және қолдардың қадам ырғағымен үйлесімді қозғалуына бөлінеді.

Мысалы, «ЕКІ —орында» командасы берілгенде, оң аяқ жарты қадам алға шығарылғанда, сол қол алға, ал оң қол артқа жылжуы тиіс. Екі аяқтың ұшында бұрылыс басталған сәтте, қолдар қадам ырғағына сәйкес төмен түседі. «ҮШ—Орында» дегенде оң қол алға, ал сол қол артқа қозғалысын бастайды.

Нұсқаушы оң аяқ жарты қадам алға шығарылғанда, қолдардың ерте қозғалыс жасамауын мұқият қадағалайды. Қозғалыстағы бұрылуды орындау жаттығулары кезінде нұсқаушы қолдардың қадам ырғағымен үйлесімді қозғалуына ерекше назар аударады.

Бұл тәсіл бойынша жаттығу үш қадам алға қозғалысты кері бұрылумен үйлестіруді қамтуы мүмкін. «Үш қадам алға қозғалыспен кері бұрылып адым—БАС» командасы бойынша «Бір, Екі, Үш» деп есептегенде үш қадам алға жасалады, ал «төрт» дегенде кері бұрылыс орындалады.

Сабақ соңында нұсқаушы бүкіл взводпен саптық қадамда қозғалыс және бұрылыс жаттығуларын өткізеді.

Жүгіру кезіндегі бұрылыстар мен жартылай бұрылыстар оңға және солға қарай дәл жаяу жүрістегі командалармен орындалады. Жүгіру барысында бұрылыс екі есепте және жүгіру ырғағына сай орындалады. Кері бұрылу жүгіру кезінде сол қолға қарай бір орында төрт есепке сәйкес, жүгіру ырғағын сақтай отырып орындалады.

Қозғалыстағы бұрылу дағдыларын бекіту үшін оларды таңертеңгі дене шынықтыру жаттығуларына қосу ұсынылады. Сондай-ақ бұл тәсілдер ең үздік бөлімді анықтауға бағытталған арнайы саптық жаттығулар мен жарыстарға қосылуы мүмкін.

2.5. Әскери сәлемдесуді орнында және қозғалыста орындау

Әскери сәлемдесу нық және көрнекті орындалады. Әскери сәлемдесуді саптан тыс орнында бас киімсіз орындау үшін басшыға (атағы үлкенге) үш-төрт адым қалғанда ол жаққа бұрылып, саптық қалыпты қабылдау керек және оның соңынан басын бұра отырып, оған қарау керек. Егер бас киім киілген болса, онда, одан басқа саусақтар бірге, алақан тік, ортаңғы саусақ бас киімнің шетіне (күнқағарға) тиіп тұратындай, ал шынтақ иық деңгейінде және биіктігінде болатындай етіп оң қолды қысқа жолмен бас киімде ұстау керек (11-сурет). Басшы (атағы үлкен) жаққа басты бұрған кезде қолдың бас киімдегі жағдайы өзгеріссіз қалады.

Қолды бас киімге апару сурет 11.

Басшыны (атағы үлкен) әскери сәлемдесуді орындайтын адамның жанынан өтіп бара жатқанда, басын теңестіріп, оң қолын бір уақытта түсіру керек.

Әскери сәлемдесуді саптан тыс қозғалыста бас киімсіз орындау үшін басшыға (атағы үлкенге) үш-төрт адым қалғанда аяқты жерге қоюмен бір уақытта қолмен қозғалыс жасауды тоқтатып, басты ол жаққа бұру керек және қозғалысты жалғастыра отырып, оған қарау керек. Басшының (атағы үлкеннен) өтіп кеткеннен кейін басты тік ұстау және қолмен қозғалыс жасауды жалғастыру керек.

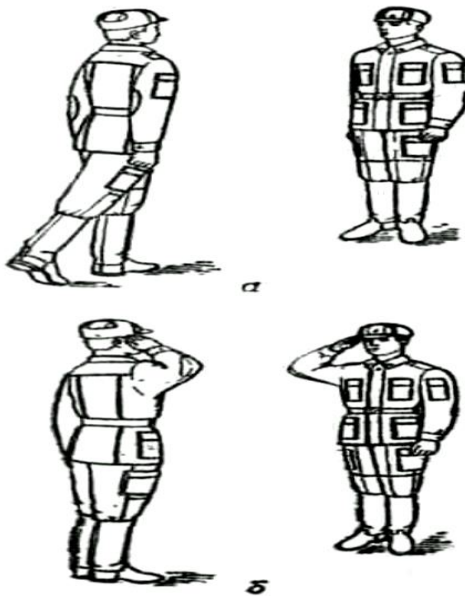
Бас киіммен болған кезде аяқты жерге қоюмен бір уақытта басты бұру керек және оң қолды бас киімге апарып, сол қолды қозғалтпай жанында ұстау керек; басшыдан (атағы үлкеннен) өтіп кеткеннен кейін сол аяқты жерге қоюмен бір уақытта басты тік ұстап, оң қолды төмен түсіру керек.

Башыны (атағы үлкенді) басып озған кезде әскери сәлемдесу басып озудың бірінші адымымен орындалады. Екінші адыммен басты тік ұстау және оң қолды төмен түсіру керек.

Егер әскери қызметшінің қолы бос болмаса, әскери сәлемдесуді бастық (атағы үлкен) жаққа қарай басты бұрумен орындайды [3,36].

2.6. Басшыға келу және одан кету

Басшыға келу кезінде әрекеттерді үш санау арқылы үйрену ұсынылады. **«Орында-БІР»** командасы бойынша сол аяқпен алға бір адым жасалады. Бұл кезде қадамға сәйкес қолдар қозғалып, дене салмағы сол аяққа ауыстырылады (оң аяқ артта қалады), қолдар төмен түсіріледі (12-сурет). **«Орында-ЕКІ»** командасы бойынша оң аяқ сол аяққа қойылып, оң қол бас киімге қойылады (12-сурет). **«Орында-ҮШ»** командасы бойынша қол жамбасқа түсіріледі.

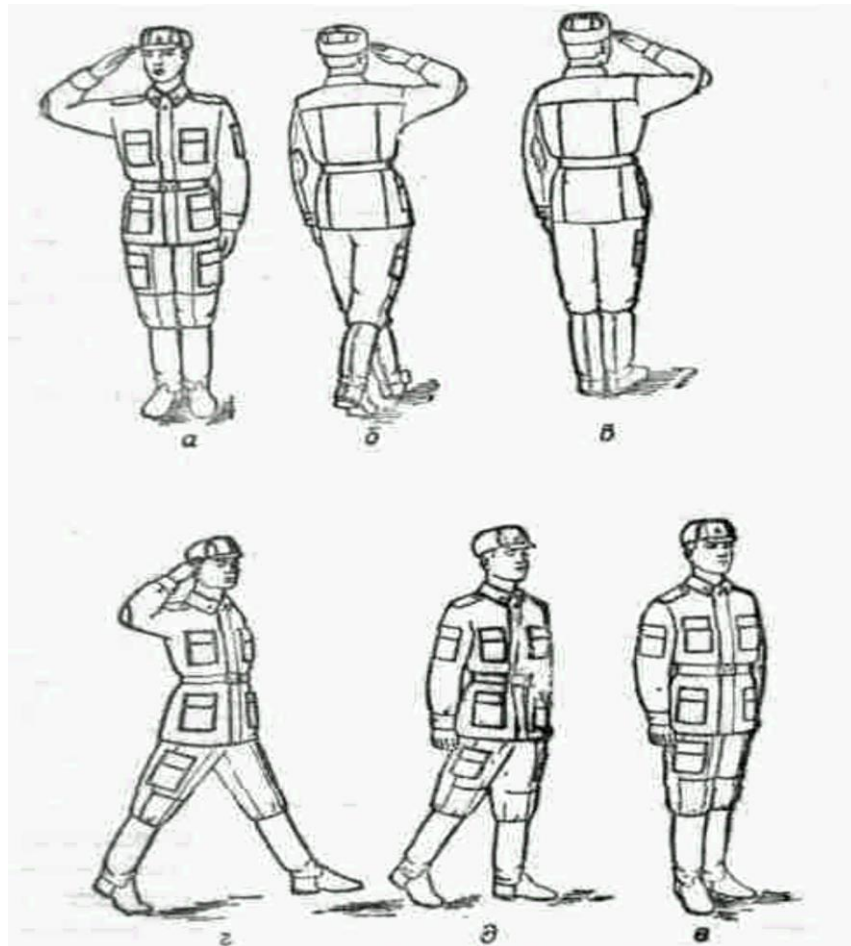
Басшыға жақындау:

а – тоқтау; б – баяндау сурет 12.

Бұл жаттығу бірнеше рет қайталанады. Осы әрекеттерді үйрену үшін взвод бір қатарға немесе төрт қадам аралықта бір-бірінен қашықтық сақтай отырып, бағанға тұрғызылады. Басшыға келуді үйрену бес санауға дейін, үш қадаммен қозғалыс жасай отырып жүргізілуі мүмкін. **«Басшыға жақындау, бес санауға бөліп, үш қадам алға қозғалып адым—БАС»**

«**Бір, екі, үш**» санау бойынша үш адым алға жасалады. «**Төрт**» санау кезінде оң аяқ сол аяққа қойылып, оң қол бас киімге қойылады. «**Бес**» санау бойынша қол жамбасқа түсіріледі. Бұл жаттығу бірнеше рет қайталанады.

Басшыдан кетуді үйрену жаттығуы бес санауға бөлініп жүргізіліп **«Басшыдан кету, бес санауға бөліп, адым—БАС» командасымен орындалады.** «**Орында-БІР**» командасы бойынша барлық тыңдаушылар оң қолды бас киімге қояды және «Құп болады» деп жауап береді (13-сурет, а). «**Орында-ЕКІ**» командасы бойынша (оңға немесе солға) кері бұрылыс жасалады (13-сурет, б). «**Орында- ҮШ**» командасы бойынша оң аяқ сол аяққа қойылады (13-сурет, в). «**Орында- ТӨРТ**» командасы бойынша бірінші қадам жасалып, қол төмен түсіріледі (13-сурет, г, д). «**Орында- БЕС**» командасы бойынша оң аяқ сол аяққа қойылады (13-сурет, е).

Бастықтан кету кезіндегі әрекеттер тізбегі:
а-қолды қолдану; б-айналмалы бұрылысты орындау; в-аяқты екіншісіне бекіту; г-алға қадам; д-қолды түсіру; е – аяқтың аяқталуы сурет 13.

Бұл ретпен жаттығу бірнеше рет оқытушының санағы бойынша қайталанады, кейін тыңдаушылардың өз санағы бойынша немесе барабан дыбысына сай орындалады. Бұл тәсіл арқылы оңға, солға және кері бұрылу дағдылары жетілдіріледі.

Басшыға келу және одан кету әрекеттерін бөліп орындау толық үйренілгеннен кейін, бұл қимылдар кешенді түрде пысықталады.

2.7. Саптан шығу және сапқа қайта тұру

Оқытушы бір қатарлы, кейін екі қатарлы, үш қатарлы және төрт қатарлы саптан шығу және қайтадан сапқа тұруды үйретуді бастайды. Оқытушы тыңдаушыларға саптан шығу тәртібін әртүрлі қатарларда тұрған кезде біртіндеп көрсетеді. Көрсеткеннен кейін, әрбір тыңдаушы аты-жөнін естігенде «**Мен**» деп жауап беріп, саптан шығу командасы бойынша «**Құп болады**» деп жауап береді де, бірінші қатардан белгіленген қадамдар санын шығу жасап, тоқтап, сапқа қарсы тұрады [4, 102].

Екінші қатардан шыққанда тыңдаушы сол қолын алдында тұрған адамның иығына салып, бір қадам алға аттайды, содан кейін оң аяғын көтермей, оңға қадам жасайды, шығатынды өткізіп жібереді де, өз орнына қайта оралады. Алдыңғы қатардан шыққанда оның орнына соңынан тұрған тыңдаушы тұрады.

Екі, үш (төрт) қатарлы лектен шығу кезінде тыңдаушы ең жақын қапталға қарай бұрылып, қозғала бастайды (оңға немесе солға). Егер басқа тыңдаушы жақын жерде болса, ол оң (сол) аяғымен бір қадам жасап, сол (оң) аяғын көтермей артқа қадам жасайды, шығатынды өткізеді де, қайтадан өз орнына оралады.

Саптан шығу үшін ең қысқа жолмен қозғалып, қозғалыс барысында бұрылу керек. Қадамдар саны бірінші қатардан есептеледі. Сапқа қайта тұру командасы бойынша, мысалы, **«Қатардағы Әлімов. Сапқа тұр»** немесе тек **«Сапқа тұр»** деп айтылады.

«Қатардағы Әлімов» командасы бойынша, сапта тұрған тыңдаушы бұрылып, командирге қарап, **«Мен»** деп жауап береді, ал **«Сапқа тұр»** командасы бойынша, егер қаруы болмаса немесе қаруы «арқада» тұрса, ол бас киіміне қолын тигізіп, **«Құп болады»** деп жауап береді де, айналып, бірінші қадаммен қолын түсіріп, сапқа тұратын жерге қысқа жолмен қозғалып, сапта өз орнына оралады.

Тек **«Сапқа тұр»** командасы бойынша тыңдаушы сапта тұрған кезде бас киіміне қолын тигізіп, **«Құп болады»** деп жауап береді, бірінші қадаммен қолын түсіріп, қысқа жолмен сапқа тұрып, өз орнына оралады.

Оқытушы екі қатардан шығуды үйрету үшін топты екі қатарға орналастырып, оларды бір-екі қадамға ажыратады да, саптан шығу және сапқа тұру командаларын береді. Алдымен бірінші қатардан шығу, содан кейін екінші қатардан шығу жүзеге асырылады. Бір уақытта бірнеше тыңдаушыны саптан шығару әрекетімен жаттықтыруға болады. Әр тыңдаушыға кез келген қатардан шығу тәртібін үйрету үшін, жаттығу барысында қатарларды ауыстырып отыру ұсынылады.

Екі қатарлы саптан шығуды игергеннен кейін оқытушы екі және үш (төрт) адамнан тұратын колонналардан шығуды үйретуге көшейді.

Оқытушы тыңдаушыларға саптан шығу шақыруы бойынша командамен орындалатынын түсіндіреді: **«Қатардағы [аты-жөні]. МАҒАН КЕЛ (ЖҮГІРЕ МАҒАН КЕЛ)»**. Аты-жөнін естігенде тыңдаушы **«Мен»** деп жауап береді. **«Маған кел»** командасы бойынша **«Құп болады»** деп жауап береді. Содан кейін, командирдің қай жерде екеніне байланысты, тыңдаушы бірінші қатардан бір-екі қадам алға аттап, командирге қарай бұрылып, саптық қадаммен немесе жүгіріп, командирге жақындайды. Сонан соң, **«Лейтенант мырза. Қатардағы жауынгер Әлімов сіздің бұйрығыңыз бойынша келіп тұр»** деп есеп береді. Есеп беру аяқталған соң қолы түсіріледі. Егер тыңдаушы командирге жүгіріп келсе, бес-алты қадам қалған кезде саптық қадамға өтеді.

Командирден кетерде, сапқа қайта тұру үшін тыңдаушы қозғалыс бағытына бұрылып, саптық қадаммен сапқа оралады.

Оқу барысында оқытушы үнемі тәртіпті сақтауы және тыңдаушылардың сапта өз міндеттерін дәл орындауына назар аударуы керек.

Оқытушы сабақ жүргізгенде командаларды дұрыс беру өте маңызды. Командалар саптық ережелерге қатаң сәйкес болуы керек және оларды дауыстап, күшті дауыспен, әр сөз бен буынды анық айту қажет.

Қорытынды

Саптық дайындық бастапқы кәсіптік даярлық тыңдаушыларының жалпы салалық құзыретінің ажырамас бөлігі бола отырып, олардың өмірінің барлық аспектілеріне әсер етеді. Ол болашақ қызметкерлердің ерік-жігерін қатайтады, зейінді, байқампаздықты дамытады, саптық тәртіпті сақтауға ықпал етеді.

Саптық дайындық жаттығу әдісіне негізделген практикалық сабақтар түрінде ұйымдастырылады, оқыту қарапайымнан күрделіге дейінгі принцип бойынша құрылады, зерттелетін әдістер мен әрекеттерді бірнеше рет қайталаудан тұрады.

Саптық дайындықты оқыту әдістемесінің негізінде оқытушының саптық техниканың мінсіз орындалуын көрсету жатыр, бұл сабақ барысында айқын көрінеді. Техниканың дұрыс орындалуы тыңдаушылардың оларды дәл және дұрыс игеруіне бағытталған тұрақты жаттығулармен үйлеседі.

Әрбір тыңдаушыны оқытудың бірінші күнінен бастап сыртқы түрі бойынша бағалаймыз. Тыңдаушыларды ұқыпты келбетке үйрете отырып, біз оларды саналы түрде киімнің арнайы түрін мұқият кию керек екенін қабылдауға дайындаймыз, аяқ киімді күнделікті тазалап отыруды талап етеміз. Ұқыпты көріністі талап ете отырып, қыздардың аяқ киімі төмен өкшелі, жігіттердің ұқыпты қысқа шаштары болуын, қыздар үшін шаштары артқы жағында жиналатынын ескертеміз.

Сонымен қатар, біз сыртқы келбетімізді бақылаймыз, өйткені саптық дайындық бойынша оқытушы бағыныштылар үшін үлгі болуы керек.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Апакидзе В.В., Методика строевой подготовки/ - Москва: Воениздат, 1978. — 28 с. [Электрондық ресурс] – Режим доступа: https://www.zinref.ru/000_uchebniki/04600_raznie_13/675_apakidze_stroevaia/000.htm.
2. Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының ішкі қызмет жарғысы - ҚР Президентінің 2016 жылғы 2 ақпандағы № 187 Жарлығымен бекітілген [Электронный ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U070000364>.
3. Дуков Р.Г., Строевая подготовки Учеб. пособие/Под ред. В.А. Меримского. — М.: Воениздат, 1987.—36 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://morskaya-schkola.ru/wp-content/uploads/2019/03/Metodika-stroevoy-podgotovki.pdf>
4. Андриенко И.М., Строевая подготовка/М.-2017.- 102с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://book.ru/book/921352>

ИНТЕРНЕТ-ДЕРЕКТЕР:

1. Строи и управление ими 1985 г
<http://weapons-world.ru/books/item/f00/s00/z00000010/st044.shtml>
2. Материалдар платформасы, авторлық энциклопедиялық, анықтамалық материалдар. <https://pandia.ru/text/80/175/34900-5.php>
3. Материалдар платформасы, авторлық энциклопедиялық, анықтамалық материалдар. <https://pandia.ru/text/78/380/1409.php>
4. Саптық дайындық. Саптық дайындықты оқыту әдістемесі.
https://bstudy.net/661474/bzhd/stroevaya_stoyka
5. Саптық дайындық. Саптық дайындықты оқыту әдістемесі.
https://bstudy.net/661475/bzhd/povoroty_meste
6. Саптық дайындық. Саптық кадаммен қозғалыс.
<https://plankonspekt.ru/vs/stroevaya-podgotovka/dvizhenie-stroevym-shagom.html>
7. Саптық дайындық. Қозғалыстағы бұрылыстар.
https://bstudy.net/661477/bzhd/povoroty_dvizhenii
8. Саптық дайындық. Әскери сәлемдесуді орнында және қозғалыста орындау. <https://plankonspekt.ru/vs/stroevaya-podgotovka/vypolnenie-voinskogo-privetstviya.html>
9. Саптық дайындық. Саптық тәсілдерді оқыту әдістемесі.
https://bstudy.net/661480/bzhd/podhod_nachalniku_othod_nego

